

М.О. ПЕРОВ, В.М. МАКАРОВ, І.Ю. НОВИЦЬКИЙ,
Інститут загальної енергетики НАН України, вул. Антоновича, 172,
м. Київ, 03680, Україна

АНАЛІЗ ПОТРЕБИ ТЕС УКРАЇНИ В ЕНЕРГЕТИЧНОМУ ВУГІЛЛІ З УРАХУВАННЯМ ВИМОГ ДО ЯКОСТІ ПАЛИВА

Проаналізовано поточний стан теплової електроенергетики України, узагальнені техніко-економічні характеристики вітчизняних енергоблоків у порівнянні із закордонними. Аналіз виявив, що такі параметри як ККД, питомі витрати умовного палива та ін. відстають не тільки від європейських, а навіть від вітчизняних, досягнутих у 1975–1980 роках. Виявлено слабкі сторони ціноутворення на ринку вітчизняного вугілля, які роблять його низькоконкурентним у порівнянні з імпортом, та потребують їх усунення з метою покращання ситуації, що склалася. Розраховано прогнозні обсяги готової вугільної продукції та потреби для забезпечення ТЕС паливом відповідних марок та показників якості за різними сценаріями розвитку вугільної промисловості.

Ключові слова: вугільна продукція, марка вугілля, тепла енергетика, паливозабезпечення, якість палива.

Втрата державного контролю на окремих територіях країни призвела до скорочення виробничих потужностей видобувних галузей паливно-енергетичного комплексу та відповідного зменшення обсягів викопного палива. Прогнозування структури паливозабезпечення енергетики України в контексті цих змін у структурі вітчизняних паливних баз — складна комплексна проблема, що вимагає проведення ґрунтовних досліджень. Вітчизняні та зарубіжні дослідження акцентовані, передусім, на вивченні проблем розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) і не концентруються на проблемах паливозабезпечення. В опублікованих роботах з проблем економії палива та енергозбереження в галузях ПЕК і в галузях-споживачах палива та енергії не приділяється достатньої уваги проблемам забезпечення паливом економіки країни.

Метою статті є прогнозування необхідних обсягів вугільної продукції для забезпечення ТЕС в умовах, що склалися на даний час в країні, за можливими сценаріями.

© М.О. ПЕРОВ, В.М. МАКАРОВ,
І.Ю. НОВИЦЬКИЙ, 2016

Забезпечення паливом національної економіки є одним з основних факторів прогнозування розвитку енергетики в Енергетичній стратегії України на період до 2030 року [1]. Окремі аспекти проблеми паливозабезпечення досліджувались в Раді по вивченню продуктивних сил України НАН України (Б.З. Піріашвілі, І.К. Чукаєва), Національному інституті міжнародної безпеки (С.І. Пирожков), Інституті економіки і прогнозування НАН України (В.Е. Лір). Окремі результати досліджень, виконаних в Інституті загальної енергетики НАН України, які були покладені в основу даної роботи, наведені в [2].

Основа теплової енергетики України становлять 14 великих конденсаційних ТЕС п'яти генеруючих компаній, з них нині в державній власності знаходиться лише три ТЕС — Трипільська, Вуглегірська та Зміївська у складі ПАТ «Центренерго». Компанії «Дніпроенерго», «Східенерго» та «Західенерго» входять у вертикально-інтегровану групу ДТЕК, а компанія «Донбасенерго» була приватизована в вересні 2013 року компанією «Енергоінвест холдинг». Окрім цього, у 2014 році було введе-

но в експлуатацію один з двох енергоблоків нової газотурбінної електростанції ЗАТ «Еко-енергія» в Алчевську, що утилізує металургійні супутні гази. Всього на 2014 рік теплові електростанції України мають 101 енергоблок з електричною потужністю від 100 до 800 МВт. Більшість енергоблоків ТЕС спроектовані для спалювання кам'яного вугілля вітчизняного видобутку з підсвічуванням мазутом або природним газом. Кам'яне вугілля наразі становить 98 % паливної бази ТЕС.

За офіційними даними Міненерговугілля, встановлена потужність енергоблоків ТЕС дорівнює 29,36 ГВт, з них вугільних енергоблоків – 21,8 ГВт, або близько 41 % потужностей об'єднаної енергосистеми України. Всі газомазутні енергоблоки сумарною потужністю 6,5 ГВт знаходяться в оперативному резерві або довгостроковому резерві з елементами консервації і не вводилися в експлуатацію протягом 2010–2013 років через високі ціни на природний газ (табл. 1).

Основні характеристики вугільних ТЕС генеруючих компаній України наведені в табл. 2 і 3.

Максимальний ККД теплових енергоблоків України не перевищує 32 %, у той час як в Німеччині та інших країнах ЄС цей показник становить 45 % при роботі в базовому режимі. За своїми техніко-економічними показниками ТЕС України відстають від рівня, досягнутого ними в 1975–1980 роках. При цьому питомі витрати умовного палива збільшилися з 355 г умовного палива на 1 кВт·год у 1991 році до 373,6 г умовного палива в 2013 році (при нормі 367,2 г у.п. на 1 кВт·год), що зумовлено, головним чином, фізичним зношенням турбін та допоміжного обладнання. Питомі витрати теплоти на турбінах вітчизняних ТЕС майже в півтора раза вищі, ніж на європейських ТЕС. Для порівняння: нині витрата палива на вугільних ТЕС Європи становить 280–320 г умовного палива на 1 кВт·год.

Таблиця 1 – Техніко-експлуатаційні характеристики ТЕС (2013 р.)

Найменування ТЕС	Енергетичне підприємство	Проектна потужність, МВт	Кількість і потужність блоків, МВт	Коефіцієнт використання потужності, %
Бурштинська	Західенерго	12×200	3×183+8×195+1×206	30,5
Вуглегірська	Центренерго	4×300+3×800*	4×300+3×800*	30,0
Добротвірська	Західенерго	2×150+3×100	3×100**+2×150	23,8
Запорізька	Дніпроенерго	4×300+3×800*	4×300+3×800*	30,0
Зміївська	Центренерго	6×200+4×300	6×175+3×275+1×325	25,0
Криворізька	Дніпроенерго	10×300	10×282	25,0
Ладизинська	Західенерго	6×300	6×300	27,7
Луганська	Східенерго	8×200	5×200+2×175+1×100	58,4
Придніпровська	Дніпроенерго	4×150+4×300	4×150+3×285+1×310	25,0
Слов'янська	Донбасенерго	2×100+1×800+1×800*	1×800	25,0
Старобешівська	Донбасенерго	10×200	5×175+3×200+2×215	25,0
Трипільська	Центроенерго	4×300+3×300*	4×300+2×300*	25,0
Зуївська	Східенерго	4×300	1×325+1×320+2×300	59,6
Курахівська	Східенерго	1×200+6×210	1×200+3×210+3×225	35,0
Всього		29360/22860***	27180/21780***	

Примітка. * – газомазутні енергоблоки; ** – експлуатується в непроектному режимі (п'ять котлів видають пару на дві турбіни); *** – потужність вугільних енергоблоків.

Таблиця 2 – Основні показники функціонування вугільних ТЕС генеруючих компаній України (2010 р.)

Найменування ТЕС	Електроенергія, млрд кВт·год		Відпуск теплової енергії, тис. Гкал/рік	Спожито палива, тис. т у.п./рік	В тому числі:			Питоми витрати палива на виробництво	
	виробництво	відпуск			продукти нафтопереробки	природний газ	кам'яне вугілля	електроенергії, г у.п./кВт·год	теплової енергії, кг у.п./Гкал
Ладжинська	3,75	3,45	126,5	1318	1,57	8	1309	377,5	133,0
Криворізька	6,74	6,21	81,7	2381	2,65	23	2355	380,7	181,6
Придніпровська	3,88	3,48	529,2	1511	0,07	85	1426	406,8	181,8
Старобешівська	5,28	4,70	59,5	2007	3,89	139	1864	425,0	157,2
Слов'янська	2,81	2,51	103,7	1082	1,03	29	1051	423,5	174,1
Курахівська	5,99	5,34	171,0	2129	46,90	16	2065	393,1	180,1
Вуглегірська	4,37	4,03	104,6	1512	0,91	10	1501	372,1	124,1
Зуївська	5,89	5,46	24,3	1910	0,50	24	1885	348,9	169,4
Миронівська	0,47	0,39	35,6	233	2,73		231	573,5	311,7
Запорізька	5,03	4,64	112,4	1714	0,12	15	1699	365,0	180,8
Бурштинська	6,14	5,49	181,3	2288	4,19	142	2140	412,2	130,4
Трипільська	4,35	4,02	110,7	1670	2,38	117	1551	411,7	144,0
Луганська	6,23	5,55	72,4	2381	1,52	64	2316	426,2	186,8
Добротвірська	1,46	1,30	53,1	553	0,20	5	548	419,4	161,8
Зміївська	5,92	5,34	116,6	2209	2,73	188	2018	410,7	140,1
Всього	68,30	61,90	1882,7	24896	71,40	865	23959	397,1	166,1

Таблиця 3 – Технологічні характеристики ТЕС України

Найменування ТЕС	Введення в експлуатацію	Котел	Турбіна	Марка вугілля	ККД котлів бруто, %	Питома витрата тепла на турбіну бруто, ккал/кВт·год	Різниця ККД нетто і бруто, %	Різниця питомої витрати тепла нетто і бруто, ккал/кВт·год
Низькорекційне вугілля								
Трипільська	1972	ТПП-210А	К-300-240	А, П	81,6	2019	4,6	111
Зміївська	1969	ТП-100 ТПП-210А	К-200-130 К-300-240	А, П	85,9 83,8	2159 1940	7,1 5,0	114 130
Старобешівська	1967	ТП-100	К-200-130	А, П	86,1	2197	6,0	116
Слов'янська	1971	ТПП-200-1	К-800-240	А, П	86,1	2066	7,8	179
Луганська	1969	ТП-100	К-200-130	А, П	85,6	2233	5,1	143
Придніпровська	1965	ТП-90 ТПП-210	К-160-130 К-300-240	А, П	83,2 81,3	2115 2026	5,5 6,1	121 149
Криворізька	1973	П-50 ТПП-210А	К-300-240	П	86,7	2019	4,7	125
Високорекційне вугілля								
Вуглегірська	1977	ТП-312	К-300-240	Г, ДГ	88,8	1982	5,6	111
Курахівська	1975	ТП-109	К-200-130	Г	87,9	2088	5,7	119
Зуївська	1988	ТПП-312А	К-300-240	Г, ДГ	89,7	1956	4,1	154
Запорізька	1979	ТПП-312А	К-300-240	Г, ДГ	89,4	1963	5,9	138
Ладжинська	1971	ТПП-312	К-300-240	Г, ДГ	88,7	2033	5,5	116
Доброутвірська	1964	ТП-92 ТП-10	К-160-130 ВК-100-6	Г, ДГ	90,0 88,5	2194 2337	3,8 6,3	113 121
Бурштинська	1969	ТП-100	К-200-130	Г, ДГ	85,4	2117	5,5	86

Як доводить світова практика, на електростанціях високорозвинених країн спалюється високоякісне вугілля, основні характеристики якого такі: зольність вугілля на робочу масу – до 20 %, теплота згорання на робочу масу знаходиться в інтервалі 6000–6500 ккал/кг [3]. Слід зауважити, що на основі гідрогенізації та інших процесів, пов'язаних з руйнуванням сірчаних сполук і мінеральної маси, розроблена технологія, що допускає глибоке збагачення вугілля. Так, за даними [4] низькосортне високосірчисте вугілля з теплою згорання до 4000 ккал/кг можливо збагачувати до вугільного продукту з вмістом сірки 0,1–0,3 % і теплою згорання до 7000 ккал/кг. Для ТЕС України проектні теплофізичні показники вугілля теж достатньо високі: так, зольність в середньому становить до 20 %, а теплота згорання знаходиться в інтервалі від 5000 до 6500 ккал/кг, і тільки Зуївська та Курахівська ТЕС спроектовані для спалювання вугілля (здебільшого, промпродукту і відсіву) із зольністю 34 % і 41 % та теплою згорання 4730 і 4100 ккал/кг відповідно.

Більшість енергоблоків українських ТЕС розраховані на використання вугільного палива. Однією з причин надзвичайно високих викидів оксидів сірки та пилу при роботі ТЕС є використання низькоякісного вугілля з великим вмістом домішок. У період з 1980 року по 2002 рік якість вітчизняного вугілля постійно погіршувалась, що характеризувалось збільшенням його зольності до 35–38 %. Спалювання такого вугілля було можливим лише з підсвічуванням природним газом, частка якого в паливному балансі ТЕС перевищувала 40 %. З 2002 року через стрімке збільшення ціни імпортованого природного газу спостерігається витіснення природного газу з паливного балансу ТЕС. За період з 2002 року по 2013 рік незважаючи на модернізацію та переобладнання приватизованих шахт, збагачення та змішування вугілля різного походження, контроль якості та введення нових стандартів, якість енергетичного вугілля так і не вдалося значно покращити. Так, за звітними даними зольність видобутого вугілля у 2013 році досягла 40,2 % (зольність відвантаженого вугілля – 29,7 %). Недержавний сектор вуглевидобування стрімко розвивався в останні 10 років і нині він охоплює третину активно експлуатованих шахт, які забезпечують більше 70 % загального видобутку. Проте якість вугілля, що постача-

ється нині на теплові електростанції України, залишається низькою за світовими нормами і має зольність 23–25 %, а вміст сірки – понад 2 %. Приватизація вугільної галузі супроводжується також приватизацією енергогенеруючих компаній і цей процес триває досі. Наразі три з п'яти енергогенеруючих компаній знаходяться у складі вертикально-інтегрованої групи компаній ДТЕК, яка має достатні потужності з видобутку та збагачення енергетичного вугілля, необхідного для власних ТЕС. Важливим є те, що завдяки меншій собівартості видобутку та спрощеному порядку передачі палива до ТЕС у рамках вертикально-інтегрованої компанії, вартість палива, що постачається на ТЕС ДТЕК, є принаймні в півтора раза меншою, ніж вартість вугілля для державних теплових електростанцій. Останніми роками за рахунок відновлення технічного стану котлоагрегатів, споживання газу скоротилось до рівня менше ніж 2 % і фактично газ йде лише на пусковий розпал котлоагрегатів. У 2013 році на теплових електростанціях енергогенеруючих компаній було використано близько 35 млн т вугілля (97,7 %), 491 млн м³ природного газу (2,1 %) та 39 тис. т мазуту (0,2 %). В умовах, коли АЕС виробляють майже половину всієї електроенергії в ОЕС України при базовому навантаженні, ТЕС змушені покривати добові та тижневі коливання споживання електроенергії, працюючи значний час при частковому навантаженні. Така робота в маневровому режимі без підсвічування природним газом можлива лише за умов використання високоякісного вугілля.

Тим часом фактичні поставки вугілля на ТЕС України відрізняються за якісними характеристиками від проектних. Відмінність проектної палива від фактично поставленого на ТЕС наведено в табл. 4.

Для чотирьох ТЕС фактичні показники теплої згорання відрізняються від проектних на 11–17 %, для восьми ТЕС – менше за нормативні на 21–34 % і тільки для Криворізької ТЕС антрацитової групи практично збігається з проектною теплою згорання (різниця менше 3,6 %).

Наразі на якість енергетичного вугілля негативно впливає монополізація ринку вугілля та субсидування збиткових державних шахт. Ціни на вугілля державних шахт формуються через непрозорі механізми компенсації витрат і не відповідають ринковим засадам. Субсидії для державного вугільного сектору у 2013 році сягнули

Таблиця 4 – Проектні та фактичні показники палива на ТЕС (2013 р.)

Найменування ТЕС	Фактичне паливо				Проектне паливо			
	Теплота згорання, ккал/кг	Зольність, %	Волога, %	Сірка, %	Теплота згорання, ккал/кг	Зольність, %	Волога, %	Сірка, %
Бурштинська	3294	<42,1	9,9	2,10	5000	19,0	7,4	0,8
До проекту +/-, %	-34,1	+54,9	+25,2	+61,9				
Вуглегірська	4358	<30,2	10,6	2,87	5000	26,0	11,0	1,0
До проекту +/-, %	-12,8	+13,9	-3,77	+65,2				
Запорізька	3650	<40,6	8,6	1,49	5000	25,0	11,0	0,8
До проекту +/-, %	-27,0	+38,4	-27,9	+43,7				
Зміївська	4754	<29,1	8,9	1,32	6100	16,0	5,0	0,8
До проекту +/-, %	-22,1	+45,0	-79,8	+50,6				
Криворізька	4916	<31,1	7,1	2,07	5100	16,0	5,0	0,8
До проекту +/-, %	-3,60	+48,6	-29,6	+28,6				
Ладизинська	3673	<38,8	9,9	2,84	5000	20,0	5,5	1,0
До проекту +/-, %	-26,5	+48,4	+44,4	+64,8				
Луганська	4202	<35,7	8,9	1,07	5500	20,0	7,5	1,0
До проекту +/-, %	-23,6	+44,0	+15,7	+6,54				
Придніпровська	4822	<27,2	10,7	1,65	6010	18,0	7,0	0,8
До проекту +/-, %	-19,8	+33,8	+34,6	+38,5				
Слов'янська	4863	<26,5	11,0	1,31	5600	18,0	7,0	1,0
До проекту +/-, %	-13,2	+32,1	+36,4	+23,6				
Старобешівська	4950	<28,0	9,3	1,31	6010	20,0	7,4	1,0
До проекту +/-, %	-17,6	+28,6	+20,4	+23,6				
Трипільська	4528	<29,6	11,9	1,43	5790	20,0	7,5	1,0
До проекту +/-, %	-21,8	+32,43	+37,0	+30,1				
Зуївська	3468	<38,2	11,0	1,54	4730	34,0	11,0	1,0
До проекту +/-, %	-26,7	+11,0	0,0	+35,1				
Курахівська	3646	<40,8	9,2	1,20	4100	41,0	8,0	1,0
До проекту +/-, %	-11,1	-0,49	+13,0	+16,7				
Середнє	4240	33,6	9,7	1,71	5303	22,5	7,7	0,92
	-20,0	+33,0	+20,6	+46,2				

Таблиця 5 – Потреба та прогнозні обсяги готової вугільної продукції на підконтрольній та неконтрольованій українською владою територіях (разом), тис. т

Марка вугілля	2013 р.	2020 р.	2025 р.	2030 р.
Д	645,91*	510 791**	778 650**	1018 1310**
До потреби, +/-		-281	+128	-292
Теоретично досяжне виробництво e/e, млрд кВт год		0,82	1,47	2,01
ДГ	17235,32	11298 13995	14360 9685	13647 10121
До потреби, +/-		-2697	+4675	+3526
Теоретично досяжне виробництво e/e, млрд кВт год		18,18	27,17	26,95
Г	11665,93	10956 13353	14156 17586	20860 21601
До потреби, +/-		-2397	-3430	-741
Теоретично досяжне виробництво e/e, млрд кВт год		17,63	26,78	41,19
П	8435,58	5688 13149	6608 9143	7185 5618
До потреби, +/-		-7461	-2535	+1567
Теоретично досяжне виробництво e/e, млрд кВт год		9,15	12,50	14,19
А	21738,54	13428 13392	15223 16926	15195 19070
До потреби, +/-		+36	-1703	-3875
Теоретично досяжне виробництво e/e, млрд кВт год		21,61	28,80	30,01
Всього	59957,91	41880 54680	51125 53990	57905 57720
До потреби, +/-		-12800	-2865	+185
Теоретично досяжне виробництво e/e всього, млрд кВт год		67,39	96,72	114,35
Виробництво e/e [1], млрд. кВт год		88	102	114

Примітка. * – обсяги готової вугільної продукції; ** – потреба у вугільній продукції для ТЕС.

15,3 млрд грн (у 2014 р. – 9,4 млрд грн), що є економічно невиправданим і підриває економіку держави. Таке становище призводить до стимулювання корупції та унеможливує постачання енергетичного вугілля з-за кордону, яке має паритетну ціну та конкурентні показники якості. Шахти та збагачувальні фабрики державної форми власності є низькоефективними,

фізично та морально застарілими, і виробляють вугільну продукцію із завищеною вартістю та низькою якістю. Тому в найближчі роки необхідна реструктуризація цих підприємств, що дозволить реформувати ринок вугілля, підвищити якість та екологічні властивості вугільної продукції, що, в свою чергу, дозволить зменшити викиди шкідливих речовин в атмосферне

Таблиця 6 – Потреба та прогнози обсяги готової вугільної продукції за марками на період до 2030 року на підконтрольній українській владі території, тис. т

Марка вугілля	2013 р.	2020 р.	2025 р.	2030 р.
Д	141,67*	210*	308*	382*
До потреби, +/-		1227**	867**	369**
Теоретично досяжне виробництво е/е, млрд кВт год		0,45	0,58	0,75
ДГ	8190,10	10950	13494	11993
До потреби, +/-		14338	14440	6422
Теоретично досяжне виробництво е/е, млрд кВт год		23,79	25,49	23,69
Г	5202,24	8700	11823	13554
До потреби, +/-		14121	15328	18849
Теоретично досяжне виробництво е/е, млрд кВт год		18,90	22,34	26,77
А		–	–	–
До потреби, +/-		4901	9217	12466
Теоретично досяжне виробництво е/е, млрд кВт год		відсутнє	відсутнє	відсутнє
П	65,55	168	185	191
До потреби, +/-		4993	6198	7964
Теоретично досяжне виробництво е/е, млрд кВт год		0,36	0,35	0,38
Всього	13755,65	20028	25810	26120
До потреби, +/-		39580	46050	46070
Теоретично досяжне виробництво е/е всього, млрд кВт год		43,50	48,76	51,59
Виробництво е/е [1], млрд кВт год		86	87	91

Примітка. * – обсяг готової вугільної продукції; ** – потреба у вугільній продукції.

повітря з вугільних теплових електростанцій.

Іншим вкрай негативним чинником є також великомасштабний нелегальний видобуток вугілля, який за оцінками галузевих експертів становить майже 10 % всього видобутку в країні, що повністю дестабілізує ринок вугілля. Тому ТЕС та інші споживачі вугілля мають здійснювати ретельний контроль якості та вимагати

підтвердження легальності походження при прийманні партій вугілля від постачальників.

Причиною падіння вуглевидобутку за останні два роки в Донецькій і Луганській областях через військові дії на частині територій стало значне скорочення шахтного фонду і, як наслідок, зменшення запасів вугілля на складах теплових електростанцій з залученням для спалю-

Таблиця 7 – Потреба та прогнозні обсяги готової вугільної продукції за марками на період до 2030 року на підконтрольній українській владі території з урахуванням скорочення шахтного фонду, тис. т

Марка вугілля	2013 р.	2020 р.	2025 р.	2030 р.
Д	141,67*	210* 546**	308* 789**	382* 1030**
До потреби, +/-		-336	-481	-648
Теоретично досяжне виробництво е/е, млрд кВт год		0,46	0,58	0,75
ДГ	8190,10	10038 10603	11885 11025	10103 5238
До потреби, +/-		-565	+860	+4865
Теоретично досяжне виробництво е/е, млрд кВт год		21,81	22,46	19,95
Г	5202,24	7725 22417	10494 24355	11962 24561
До потреби, +/-		-14692	-13861	-12599
Теоретично досяжне виробництво е/е, млрд кВт год		16,78	19,82	23,63
А		- 7400	- 9700	- 13290
До потреби, +/-		відсутнє	відсутнє	відсутнє
Теоретично досяжне виробництво е/е, млрд кВт год		-	-	-
П	65,55	168 3254	185 6701	191 7651
До потреби, +/-		-3086	-6516	-7460
Теоретично досяжне виробництво е/е, млрд кВт год		0,37	0,35	0,38
Всього	13755,65	18141 36820	22872 42870	22638 38480
До потреби, +/-		-18679	-19998	-15842
Теоретично досяжне виробництво е/е всього, млрд кВт год		39,42	43,21	44,71
Виробництво е/е [1] млрд кВт год		80	81	76

Примітка. * – обсяг готової вугільної продукції; ** – потреба у вугільній продукції.

вання на ТЕС імпортного вугілля. Слід зазначити, що основні потужності ТЕС розташовані на підконтрольній українській владі території, тобто потреби у вугільній продукції для них скорочуватися не повинні.

Зважаючи на цю ситуацію, авторами запропоновано три можливих сценарії розвитку вугільної промисловості – оптимістичний, базовий та песимістичний [2]. Дані сценарії

співставляються з відповідними сценаріями Енергетичної стратегії за прогнозними обсягами виробництва електричної енергії на ТЕС.

Оптимістичний сценарій поширюється на шахтний фонд в цілому, враховуючи і ті шахти, що знаходяться на непідконтрольних владі територіях України. Прогноз попиту на енергетичне вугілля з боку енергетиків визначається двома факторами. По-перше, збільшиться

потреба в електроенергії і, як наслідок, виробництво електроенергії вугільними станціями. По-друге, підвищиться ефективність станцій, що призведе до зниження значних витрат палива за рахунок модернізації діючих станцій і будівництва нових, більш енергоефективних.

В оптимістичному сценарії розвитку попиту на електроенергію ці фактори зумовлять максимальне, в порівнянні з іншими сценаріями, зростання попиту на енергетичне вугілля до 47 млн т товарної вугільної продукції на рік до 2030 року (тобто 57,9 млн т рядового енергетичного вугілля та відповідно досяжного виробництва 114,35 млрд кВт·год електроенергії на рік).

Потреба та прогнозні обсяги готової вугільної продукції на підконтрольній та неконترلльованій українською владою територіях наведено в табл. 5. Як видно з цієї таблиці, прогнозні обсяги готової вугільної продукції в оптимістичному сценарії в цілому задовольняють потребу для ТЕС за марочним складом починаючи приблизно з 2025 року. Компенсація нестачі вугільної продукції марки А (в обсязі 3875 тис. т) на 2030 рік відбуватиметься за рахунок імпортованих поставок.

Базовий сценарій поширюється лише на ті шахти, що залишилися на підконтрольній Українській владі території. У свою чергу, за умови реалізації базового сценарію попиту на електроенергію, сукупний попит на енергетичне вугілля до 2030 року становитиме 46,07 млн т готової вугільної продукції (табл. 6), або 58,31 млн т рядового енергетичного вугілля (відповідне досягне річне виробництво електроенергії в обсязі 51,59 млрд кВт·год).

У разі реалізації цього сценарію спостерігається нестача вугільної продукції марок Д, Г та відсутність вугілля антрацитової групи (П, А).

При песимістичному сценарії відбувається скорочення шахтного фонду (дев'ять одиниць), за параметрами залишкових запасів вугілля у надрах та рівнем рентабельності видобутку. У разі реалізації песимістичного сценарію попиту на електроенергію, при якому попит на енергетичне вугілля буде мінімальним, він становитиме сумарно 38,48 млн т готового товарного вугілля (табл. 7), або 48 млн т рядового вугілля (відповідне досягне виробництво електроенергії – 44,71 млрд кВт·год).

При цьому зберігається нестача обсягів вугільної продукції марок Г, П та відсутність

вугілля марки А, що потребує адекватного заміщення за відповідними фізико-хімічними показниками.

ВИСНОВКИ

Фактичні показники якості вугільної продукції для потреб електроенергетики, зокрема теплоти згорання, в середньому на 15–20 % нижче від проектної, вміст золи та сірки перевищує гранично допустимі характеристики на 33 та 46 % відповідно.

Беручи до уваги те, що економічно обґрунтовані обсяги видобутку енергетичного вугілля на 2030 рік становитимуть 84,91 млн т, попит на енергетичне вугілля в Україні за всіма сценаріями за умови повернення шахт з неконترلльованих державою територій може бути покритий за рахунок внутрішніх ресурсів вугілля в терміни починаючи з 2025 року.

При оптимістичному сценарії розвитку потреба у вугільній продукції для ТЕС задовольняється в тому числі за рахунок шахт, що знаходяться в межах проведення АТО. У базовому сценарії спостерігається нестача вугільної продукції в межах 19–20 млн т. При песимістичному сценарії потреба перевищує випуск продукції на 19,9 млн т та 15,8 млн т у 2020 р. та 2030 р. відповідно.

1. *Енергетична стратегія України на період до 2030 р.* [Електронний ресурс]. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 1071. – Режим доступу: <http://www.energoatom.kiev.ua/ru/about/>.

2. *Перов М.О., Макаров В.М.* Структура та потенціал виробництва енергетичного вугілля в Україні // *Проблеми загальної енергетики.* – 2015. – Вип. 2(41). – С. 23–31.

3. *Manfred K., Kenneth L.* Electric Power Research Institute, Cool Technology. – Vol. 1. – 2009.

4. *Хардгроу Д., Майерс Р.А., Котлер В.Р.* Получение экологически чистого топлива из низкосортного угля по методу Гравимелт // *Электрические станции.* – 1994. – №6.

Надійшла до редколегії 15.04.2016 року